د لمریز نظام پوهه

Ketabton.com

راټولوونکی: نعمت الله بریال

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب نوم: د لمریز نظام پوهه

ترتیب کوونکی: نعمت الله بریال

کال: ۱۳۹۹هـ ش

د خپریدو بڼه: الکترونیکي

ډیزاین: نعمت الله بریال

موبایل شمېره:0777073536

واټساپ:0777073536

فېسبوک: Naimat Ullah Baryal

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالـــۍ

هغوی ته چې په سختو ورځو کې يې زمه ملاتړ کړی دی!

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

له پاک خدای له دربار څخه ډېر شکر ګزاره یم، چې ما ته یې ددې توان راکړ، چې خپلو هیوادوالو ته داسې یو کتاب وړاندې کړم، چې د هغه مطالعه په ننۍ نړۍ کې ډېره اړینه بولم

دغه کتاب زمه لومړنۍ هڅه ده، چې ترسره کوم یې، او غواړم دغه لړۍ نوره هم پر مخ یوسم

له دغه کتاب لوستلو وروسته به تاسې په دې وتوانېږئ، چې د کایناتو د یوې برخې په اړه ګټور معلومات ترلاسه کړئ. دغه کتاب په لومړي سر کې ما د یوې مقالې په بڼه تیار کړی وو، چې بیا وروسته دغو په زړه پورې معلوماتو دې ته وهڅولم، چې د کتاب په بڼه یې د یو لړ اضافي معلوماتو سره یوځای خپور کړم.

دا چې ما مخکې یادونه وکړه، چې دغه زمه لومړۍ هڅه ده، نو دغه کتاب به هم بعضې نیمګړتیاوې ولري، نو په دې تمه، چې دغه نیمګړتیاوې راوبخښئ او له ما سره یې د سمون په خاطر شریکې کړئ نور خپلې خبرې رالنډوم. د یو اباد او پرمختللي افغانستان په هیله!

نعمت الله بریال

13-01-2021

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړليک

گڼه عنوان .... مخ

۱: ستورپوهنه څه ده؟ ۱

۲: د نړۍ پیدایښت ۱

۳: کهکشان(Galaxy) ۱

۴: لمریز نظام ۳

۵:عطارد(Mercury) ۴

۶: زهره(Venus) ۵

۷: ځمکه(Earth) ۷

۸: مـریخ (Mars) ۹

۹: مشتري (jupiter) ۱۱

۱۰: زحل (Saturn) ۱۴

۱۱: اورانـوس (Uranus) ۱۵

۱۲: نپتون (Neptune) ۱۷

۱۳: پلوتو(Pluto) ۲۰

۱۴: معلوماتي برخه ۲۲

۱۵: د ستور پوهنې اړوند ځینې لغات ۲۷

۱۶:مأخذونه ۳۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستوري پوهنه څه ده؟

د ستورپوهنې تعريف: ستورپوهنه د ستورو پيدايښت، جوړښت، وضعيت.، فزيکي او کيمياوي خواص، تحول او راتلونکی حالت د څيړنې او مطالعې څخه عبارت دی. ستورپوهنه لکه د نوروعلومو په شان د بشرد پوهې د ډېرې سره تغيرمومي او په څو څانګو باندې ويشل کيږی. د ستورپوهنی د مطالعې څخه زموږ اساسي موخه د آسماني توکو او آسماني پېښو پېژندل اوهمدارنګه په نړۍ اوطبيعت باندی حاکم نظم او د قوانينوکشف او پيژندل دي. په اوسني حالت کې، د بشر په ژوندانه ډېرځ يوعلم د ستورپوهنې په اندازه اغېزنه لري ځکه چې يوازې د ستورپوهنې د څانګې په مرسته کولای شو ډېرو پوښتنوته لکه د نړۍ پيدايښت، د نړۍ راتلونکی او د ژوند امکان پرنورو سيارو باندې ځواب پيداکړو.

د نړۍ پيدايښت!

پخوانيو او نوو پوهانو د عالم د پيدايښت په باره کې بېلې نظريې ورکړې دي، خو د اسلام د سپيڅلي دين له پلوه الله(ج) د نړۍ او ټول موجودات پيداکړي دي. د اسلام له نظره د کايناتو په فضا کې پراخه حجم او خپور دود او غاز موجود و چې د نننيو پوهانو هم دا منلې ده او هغه يې (نيبولا سحابي) په نوم يادوي.

کهکشان(Galaxy)

کهکشان د ستورو د سيستم له هغې ټولګې څخه عبارت دی چې د ستورو نړۍ هم ورته وايي. په کهکشان کې په ملياردو ستوري شتون لري، د فضا پراختيا او سحابي کهکشان اندازه کېدلی نشي، پيل او پای يې ټاکلی نشو، د کايناتو په فضا کې په ميليونو فضا يي کهکشانونه شته چې لمريز نظام نظر د هغه لويوالی ته ديو ټکي حيثيت لري، په ځينو هغو عکسونو کې چې له ستورو اخېستل شوي، ليدل کيږي چې لمريز نظام په سحابي کهکشان کې د نقطې په شان يو ځای نيولی دی او په مليونو نورې منظومې يې په شاوخوا کې ليدل کيږي، که څه هم لمريزې منظومې په سحابي کهکشان کې ډير کم ځای نيولی، سره له دې هم د لمر او دهغه د ډير لرې ستوري (پلوتو) ترمنځ (۹۲۴) ميليونه کيلومتره واټن شته دی. چې د ځمکې د کرې په نسبت د لمر چاپيره په (۲۴۹) کالو او دورو کې خپل انتقالي حرکت تر سره کوي، دغه رقمونه د لمريز نظام پراخيتا او لويوالی په ښه ډول ښکاره کوي، د لمريز نظام د پراختيا او لويوالي او د کايناتو د پراختيا په باره کې په زړه پورې معلومات وړاندې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کائیناتو کې تر اوسه لاندې کهکشانونه کشف شوي دي:

- د شیدو لار (پیو لار) Milk way کهکشان
- د اندرومیدا (Andromeda) کهکشان
- درې ګونی (Trianglum) کهکشان
- قنطورس (Qanturis) ګکهکشان

● باید په یاد ولرو چې، لمریز نظام د شیدو لار په کهکشان یوه برخه کې شتون لري . اوس راځو

لمریز نظام په لنډ ډول پېژنو:

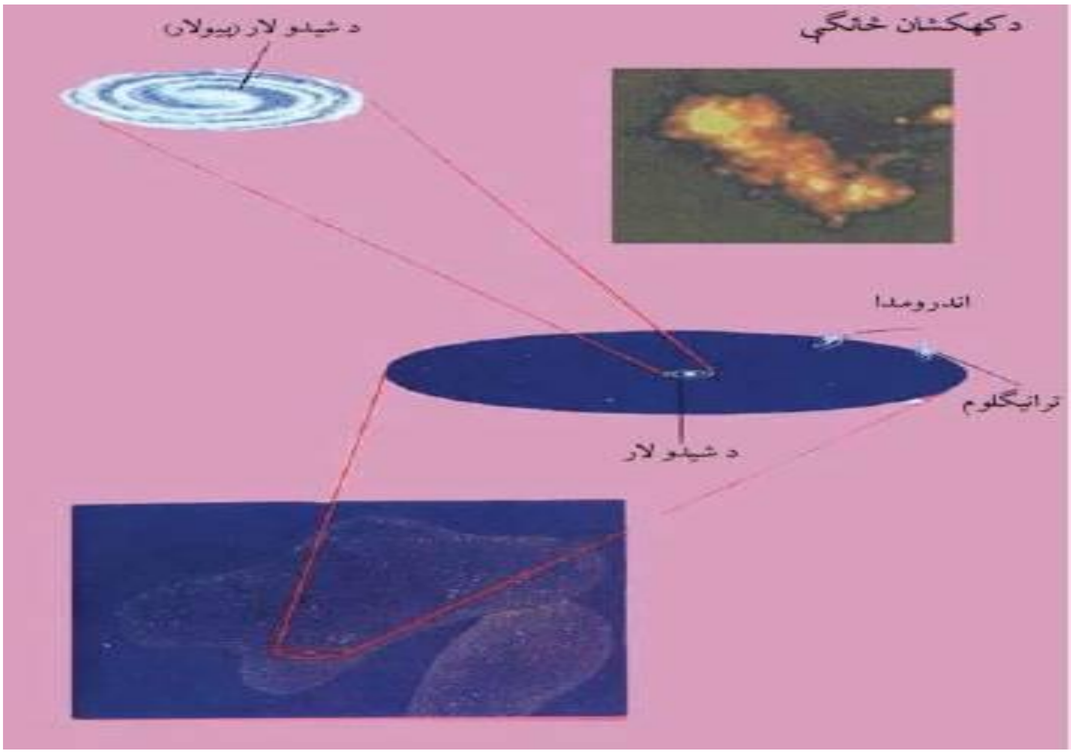

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمريز نظام

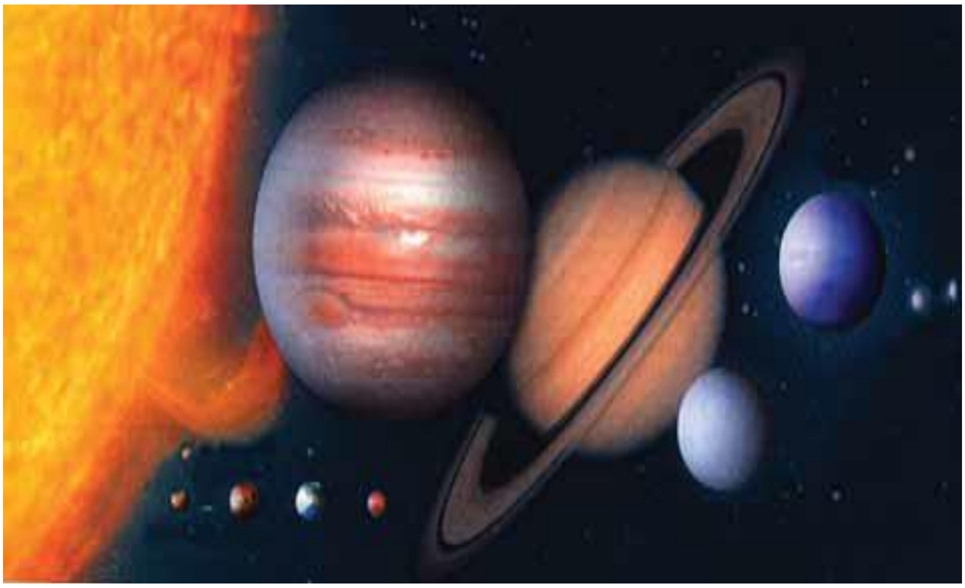

شمسي منظومه ډېر لرغونتوب لري، پوهان په دې باور دي چې لمريز نظام پنځه مليارده کاله پخوا منځته راغلی دی.

۱۸۱ سپوږمۍ زموږ په لمريز نظام کې د سيارو چاپيره څرخی چې د دی له جملی څخه ۱۷۶ دارې د اصلي سيارو چاپيره څرخي باقي نور سپوږمۍ د پلوتو ، سرس او نورو څخه تاويږي چې ځينی سيارې لکه عطارد. زهره هيڅ سپوږمۍ نه لري او ٥مدارنکه ۶۷ سپوږمۍ ځانته له مشتري چاپيره څرخيږي.

لمريز نظام نهه اصلي سيارېلري چې عبارت دي له: عطارد، زهره، ځمکه، مريخ، مشتري، اورانوس او زحل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عطارد(Mercury)

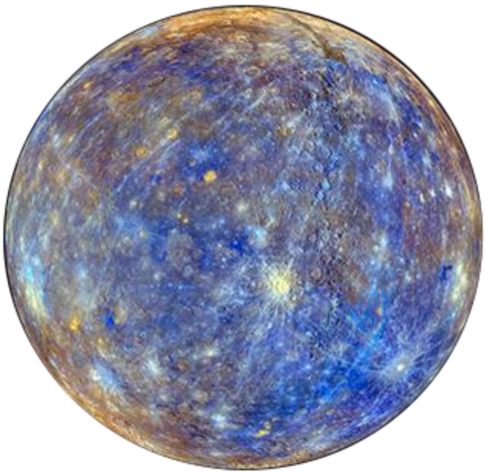

لمر ته تر ټول نږدې سياره عطارد ده. د هغې د ليدلو ډېر ښه وخت سهار وختي او د مازديګر مهال دی، خو کله چې لمر په آسمان وي بايد هېڅکله دغې سيارې ته ونه کتل شي، ځکه چې سترګو ته زيان رسوي، آن دا چې ممکن سترګې ړندې کړي.

له دې امله چې عطارد لمر ته نږدې ده نو له دې امله يې د تودوخې درجه د سانتي ګراد تر ۴۲۷ پورې رسيږي. دغه سيار اتمو سفير نه‌لري. يو اړخ يې لمر ته دی، ډېر تود دی، خو بل اړخ يې سوړ او ګنګل وي. نو له همدې کبله د عطارد د تودوخې د سانتي ګراد درجه د ورځې له خوا په منځنۍ توګه د ۱۹۰ څخه تر ۴۵۰ درجو پورې وي، او د شپې له خوا د سانتي ګراد تر منفي۱۸۰ درجو پورې رسيږي. دغه سياره جامده ده، او مخ يې د سپوږمۍ په شان د ژورو کندو لرونکې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زهره(Venus)

د سپوږمیو شمیر:0

کتله: د ځمکې 82%

قطر7520 : میله

کال:د ځمکې 225 ورځې

ورځ: 243 ځمکنی ورځې

د حرارت درجه:د فارنهایټ 850 درجې

له لمر څخه فاصله: له لمر څخه دویمه سیاره ده، 67 میلیونه میله لریوالی لري.

زهره څه ډول سیاره ده؟

زهره د دوه اصطلاحاتو په کارولو سره په ښه توګه توضیح کیدای شي: توده او په وریځو کې پټه. دا وریځ زیاتره له کاربن ډای‌اکساید څخه جوړه‌شوې ده چې شین کوریزې اغیزې لري او د لمر د تودوخې د اغیز له کبله یې پر دې سیارې د یوې لویې بړستنې ښه غوره کړې ډله دې کبله زهره زموږ د شمسي نظام تر ټولو توده سیاره ده.دا سیاره له عطارد څخه هم ډیره توده ده چې د لمر سترګې ته څېرمه موقیعیت لري.

زهره هم د عطارد، ځمکې او مریخ په څیر خاورینه سیاره ده. په دې معنی چې یوه سخته ډبرینه‌سطحه لري. جغرافیه یې یو څه د ځمکې د جغرافیې په څیر ده چې غرونه، وادي ګان، ارتفاعات او آتشفشانونه لري. دا سیاره په بشپړه توګه وچه ده،خو د ویلي شوې لاوا اوږده سیندونه په کې روان دي او په زرګونو آتشفشانونه یې پر سطحه رامنځته کیږي په زهره کې100 لوی آتشفشانونه رامنځته شوي‌دي چې هر یو یې 100 کلومېټره او یا زیات مساحت نیولې دی.

زهره څه ډول له ځمکې سره مقایسه کولی شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

زهره د جسامت، کتلې او جاذبې له پلوه ځمکې ته ډېره ورته ده‌له دې کبله یې ځینې وخت د ځمکې خور بولي. خو د زهرې متراکمه اتموسفیر او سخته تودوخه له ګڼو لارو د زهرې او ځمکې تر منځ توپیرونه راڅرګندوي. اوبه چې د ځمکې یوه اړینه برخه جوړوي، د زهرې پر سطحه نه موندل کیږي، ځکه چې تودوخه یې تبخیروي.

د زهرې په اړه مو څنګه معلومات ترلاسه کړي دی؟

څرنګه چې زهره دومره په آسانی سره لیدل کیږي چې ټلیسکوب ته اړتیا نه لري، نو اړتیا نه لیدل کیږي چې سړی په دې فکر شي چې لومړی به چا لیدلي وي‌ځینو پخوانیو مدنیتونو فکر کاوه چې دا دوه سیارې او یا راڼه ستوري دي: یو د سهار ستوری او بل د ماښام ستوری دی. په 6مې قبل‌المیلاد پیړۍ کې یو یوناني ریاضي پوه چې فیثاغورث نومیده وموندل چې دا عین سیاره ده. ګالیلیو بیا په 16 مه پیړۍ کې ومونډله چې د زهرې سیاره د لمر چاپیره مدار وهی.

د فضایي پلټنو له پیله راهیسې ګڼې فضایي بیړۍ د زهرې سیارې ته ولیږل شوې‌ځینې فضایي بیړۍ ان د زه‌رې پر سطحه ښکته شوې او معلومات یې هم راولیږل چې د زهرې سطحه د وریځو لاندې څه ډول ښکاري. لومړنۍ فضایي بیړۍ چې د زهرې پر سطحه ښکته شوه د ونیرا (Venera 7) په نوم یوه روسي فضایي بیړۍ وه. بیا له 1989 څخه تر 1994 کاله پورې د مجیلان فضایي ماموریت له یوه رادار څخه په استفادې سره د زهرې سطحه په زیاتو جزیاتو سره وپلټله.

څرنګه چې زهره د ځمکې په مدار کې داخله ده، د لمر بریښنده وړانګې اجازه نه ورکوي چې د ورځې له لورې له ځمکې ولیدل شي. خو د لمر پریوتو څخه وروسته او لمرختو څخه وړاندې د اسمان تر ټولو روښانه ستوری جوړوي. اصلا له سپوږمې وروسته همدا ستوری د اسمان تر ټولو روښانه ستوری دی

د زهرې په اړه په زړه پورې معلومات:

زهره په هغه مدار کې چې نورې سیارې چورلي، د ختیځ پر لور تاویږي.

ځینې ساینسپوهان په دې عقیده دي چې د ختیځ په طرف د زهرې څرخیدل د هغې لویې اغیزې له کبله رامنځته شوی دی چې وړوکې سیارې او یا لکۍ لرونکې ستوري پر ښندلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زهرې پر سطحه د اتموسفير فشار د ځمکې د اتموسفير فشار په پرتله ۹۲ ځلې زيات دی.

زهره د لاوا يوازينۍ ځانګړنه لري چې د(Pancake) ګنبدې په نامه ياديږي او د لاوا يوه لويه ګنبده ده او جسامت يې (20 ميله ارت او 3000 فټه لوړ دی).

زهره چې په لاتين کې وينوس په نامه ياديږي د روميان په يوه معبود پسې نومول شوې ده. دا يوازينۍ سياره ده چې د يوې ښځې پسې نومول شوې ده. دا د اته سيارو شپږمه لويه سياره بلل کيږي.

ځمکه(Earth)

۱- ځمکه تر اوسه پورې يوازينۍ پيژندل شوې سياره ده چې ژوند کول کې شونی دی د لمر پرته، نور ټول هغه شيان چې پر ځمکې ژوند کولو ته لار هواروي د اتموسفير تر پردې لاندې دي خو پر ځمکې د ژوند کولو اصلي سرچينه لمر دی.

۲- که لمر د يوه وره (دروازې) هومره لوی وای، نو ځمکه به د کيلۍ د سوري هومره وای.

۳- ځمکه له لمر څخه د واټن له مخې دريیمه سياره ده چې دا واټن ۱۴۹،۶ مليون کيلو متره دی.

۴- د ځمکې يوه ورځ ۲۴ ساعته او کال يې هم ۳۶۵ ورځې دی. په ځمکه کې د وخت د تيريدا سرعت په يوه ساعت کې ۱۶۷۴ کيلو متره [۱۰۴۰ ميله] دی. دا په اصل کې د ځمکې د محوري حرکت سرعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. له همدې محوري حرکت څخه شپه او ورځ جوړېږي، او له شپو او ورځو څخه بیا اوونۍ، میاشت، کال او په لوی سر کې زمونږ ژوند جوړېږي.

۵- ځمکه یوه ډبرینه سیاره (Rocky planet) ده چې مخ یې غرونو، درو، دښتو او ٪۷۱ اوبو (سمندرونو) پوښلی دی.

۶- د ځمکې اتموسفیر مونږ له ساړو، تودوښې، او د تشیال (Space) له بې هواتوب څخه ساتي. دا اتموسفیر ٪۷۸ نایتروجن، ٪۲۱ آکسیجن، او ٪۱ نور غازونه لري. دا ټول هغه توکي دي چې پر ځمکې د ژوندیو شیانو د ساکښلو لپاره اړین دي. ډېرې سیارې آن ځینې سپوږمیانې لا خپل اتموسفیرونه لري؛ خو یوازې پر ځمکې ساکښنه شونتیا لري.

۷- ځمکه یوه طبیعي سپوږمۍ او ۱۰۷۰ مصنوعي سپوږمکیانې لري چې په ټیټ مدار کې پر را چورلي. په دې کې د یوې سپوږمکۍ یوه برخه د افغانستان د مخابراتو وزارت هم رانیولې ده چې افغانسټ (Afghandat) نومېږي.

۹- ځمکه کړیانې (rings) نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـريـخ(Mars)

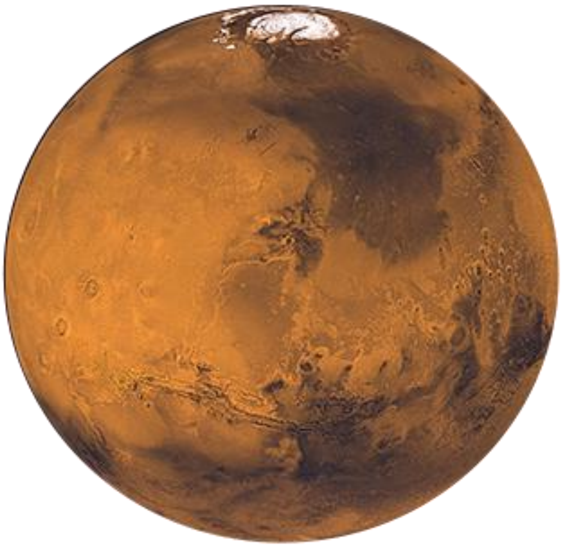

د سپوږمیو شمیر:2

کتله: د ځمکې 11%

قطر : 4217 میله

کال: د ځمکې 1.9کاله

ورځ: 24.6ساعته

د حرارت درجه: د فارنهایټ له-190 څخه تر +60 درجې

له لمر څخه فاصله:له لمر څخه څلورمه سیاره ده، 142 میلیونه میله لریوالی لري.

مریخ څه ډول سیاره ده؟ مریخ له لمر څخه څلورمه سیاره ده.

دا هم یوه خاورینه سیاره ده، په دې معنی چې یوه سخته ډبرینه سطحه لري چې ګامونه پر اخیستل کیږي د مریخ سطحه وچه ده او زیاتره برخه یې پر یو ډول سور ګرد او سرو ډبرو پوښل شوې ده. له ځمکې څخه موږ ته مریخ سور ښکاري. مریخ په شمسي نظام کې تر ټولو په زړه پورې طبیعي جغرافیایي جوړښتونه لري. اولمپس غر چې اوس د یو غیر فعال آتشفشان شکل لري، د شمسي نظام تر ټولو لوړ غر بلل کیږي. دا غر د ایوریسټ غره درې چنده لوړ او د مریخ له سطحې۱۶ میتره پورته ولاړ دی د مریخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو بل لوی جغرافيايي جوړښت يو لويه او ژوره دره ده چې د مرينريس Marineris وادي په نامه ياديږي. دا وادي په زرګونه ميله اوږدوه او ۴ ميله ژوروالی لري. د مريخ موسم مريخ زياتره وخت د دوړو او ګردونو ستر طوفانونه لري چې له چټک باد سره ملګري ديډ ګرد دغه طوفان د لمر په انرژۍ رامنځته کيږي او دومره لويږي چې تر څو ميله لوړوالي اتموسفير ته ګردونه پورته کوي او د سيارې زياتره برخه نيسي. ځيني طوفانونه دومره لوی دي چې ان پر ځمکه هم د ستورپوهانو له خوا ليدل کيږي له ځمکې سره د مريخ مقايسه مريخ له ګڼو لارو له ځمکې سره ورته والی لري د مريخ کال او ورځ د نورو سيارو د ورځ کال په پرتله ځمکې ته ډير ورته دي. مريخ د ځمکې په څير يوه خاورينه سياره ده. مريخ د قطر او کتلې له پلوه د ځمکې په پرتله يو څه کوچنی ديډ ځمکې برعکس، مريخ يو خورا نازکه اتموسفير لري چې زياتره له کاربن څخه جوړ شوی دی له دې کبله مريخ د ځمکې په پرتله د فارنهايټ 70- درجې سوړ دی. داسې شواهد موندل شوي دي چې د ځمکې په څير يو وخت د مريخ پر سطحه پرانستې اوبه په مايع شکل موجودې وې. ښايي ميلياردونه کاله پخوا د مريخ پر سطحه ژوند هم موجود وو. د مريخ په اړه مو څه ډول معلومات ترلاسه کړي دي؟ مريخ يو له هغو سيارو څخه دی چې مطالعه کول يې له ځمکې هم آسانه دي دا سياره خورا نږدې او څرنګه چې د ځمکې په پرتله له لمره لږ څه لرې ده، ليدل يې د شپې له خوا په آسمان کې آسانه دي. مرينر ۴(Mariner 4) هغه فضايي بيړۍ وه چې په 1969 کال کې يې د لومړي ځل لپاره د مريخ نږدې انځورونه راوړل. له هغې وروسته څو پلټونکو فضايي بيړيو له مريخ څخه کتنه وکړه ويکينګ ۱(Viking 1) ، ويکينګ ۲ (Viking 2) او پات فايندر ليندرز (Pathfinder landers) د مريخ پر سطحه ښکته او د مريخ له سطحې يې موږ ته تصويرونه راوليږل او د مريخ خاوره يې همتحليل کړه. ښايي مريخ هغه لومړۍ سياره ده چې ښايي انسان په کې قدم ووهي. ګڼ خلک په دې ګومان دي چې دا کار ښايي پ2020 کال کې ممکن شي. د مريخ په اړه په زړه پورې معلومات دا سياره د روميانو د هغه معبود په نامه نومول شوی دی چې دوی پخپله عقيده د جګړې خدای باله. يونانيانو به د خپل معبود پسې دې سيارې ته د بهرام يا "Ares“ نوم اخيسته چې د دوی په عقيده د جګړې خدای وو. د مريخ دوه سپوږمۍ د فوبوس Phobos او ډيموس Deimos په نومونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

يادېږي. څرنګه چې په مریخ کې کوم سمندر نشته، له دې کبله تقریبا د ځمکې هومره وچه سطحه لري لرغونو مصریانو مریخ د هار دشر "Har dècher" په نامه يادوه چې د سره جسم په معنی دی. یو شخص چې پر ځمکه ۱۰۰ پاونډه وزن ولري د مریخ پر سطحه يې وزن ۳۸ پاونډو ته راکمیږي. ځيني ساینسپوهان په دې عقیده دي چې مریخ یو وخت په اوبو پوښل شوی وو.

مشتري(jupiter)

د مشتري سیاره

د سپوږمیو شمیر:63

کتله: د ځمکې د کتلې 318 چنده

قطر: 88846میله

کال: د ځمکې 11.9کاله

ورځ: 9.8ساعته

د حرارت درجه: د فارنهایټ له-170 درجې

(c) ketabton.com: The Digital Library

له لمر څخه فاصله:له لمر څخه پنځمه سیاره ده، 484 میلیونه میله لریوالی لري.

مشتري څه ډول سیاره ده؟

مشتري د شمسي نظام تر ټولو لویه سیاره ده او له لمر څخه پنځمه سیاره ده. د دې سیارې کتله د ځمکې په پرتله ۳۰۰ ځلې زیاته ده او د ټولو نورو سیارو د ټولټال کتلې دوه چنده زیاته ده.مشتري ته لویه ګازي سیاره هم وایي. دا ځکه چې د دې سیارې سطحه د هایدروجن ګاز له یوې ټینګې طبقې څخه جوړه شوې ده. د ګازي طبقې لاندې، د سیارې په ژور منځ کې فشار دومره لوړېږي چې هایدروجن پر مایع بدلوي او بالاخره یې فلز ته اړوي. د هایدروجن لاندې یوه ډبرینه هسته ده چې د ځمکې هومره جسامت لري.

د مشتري هوا:

د مشتري سطحه د لویو طوفانونو، بادونو، برېښنا او تالندې د شتون له کبله له سختو خطرونو ډکه ده. د مشتري پر سطحه رامنځته شوی یو طوفان چې د لوی سره خال(Great Red Spot) په نامه یادیږي د ځمکې درې چنده لوی جسامت لري په دې لوی سور خال کې له پیریو راهیسې طوفانونه روان دي د مشتري د سطحې طوفانونه له لمر څخه انرژي نه اخلي، بلکې د هغو وړانګو له کبله رامنځته کیږي چې مشتري یې خپله آزادوي.

د مشتري سپوږمۍ:

مشتري یو لړ په زړه پورې سپوږمۍ لري چې له منځه یې ګاني مید(Ganymede)، لو(Io)، اروپا(Europa) او کالیستو(Callisto) د یادونې وړ دي دا څلور سپوږمۍ د لومړي ځل لپاره د ګالیلیو له خوا وموندل شوې او له دې کبله د ګالیلیو سپوږمیو په نامه هم یادیږي.ګاني مید چې د شمسي نظام تر ټولو لویه سپوږمۍ ده، جسامت یې له عطارد څخه هم لوی دی.لو سپوږمۍ په اتشفشانونو او لاوا کې پټه ده. خو له بلې خوا اروپا نومې سپوږمۍ په کنګل پټه ده او د کنګل لاندې د مالګینو اوبو لوی سمندر لري ځینې ساینسپوهان په دې اند دي چې ښایي د اروپا سپوږمۍ په سمندر کې د ژوند د شتون امکانات موجود وي. د مشتري چاپیره بیلابیلې سپوږمۍ دغه سیاره د پلټنو لپاره یو په زړه پورې ځای جوړوي

مشتري له ځمکې سره څه ډول مقایسه کولی شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشتري له ځمکې سره ډېر زيات توپير لري. لومړی دا چې د مشتري سطحه ګاز دی او هلته د درېدلو ځای نشته. دويم دا چې مشتري له ځمکې300 ځلې لوی دی او لږ تر لږه63 سپوږمۍ لري په داسې حال کې چې ځمکه يوازې يوه سپوږمۍ لري همداراز د مشتري پر سطحه يو درې سوه کلن طوفان روان دی چې ځمکه به په يوه شيبه کې له منځه ويسي. خوښ يو چې داسې طوفانونه پر ځمکه نه رامنځته کيږي!

څه ډول د مشتري په اړه معلومات ترلاسه شوي دي؟

څرنګه چې په اسمان کې څلورم روښانه ستوری دی له دې کبله انسانان د مشتري له شتون څخه ځو زره کاله وړاندې خبر وو.ګاليليو په لومړي ځل په ۱۶۱۰ميلادي کال کې د مشتري ۴ سپوږمۍ کشف کړې او بيا لږ مهال وروسته نورو ادعا وکړه چې په مشتري کې يې لوی سور خال کشف کړی دی.په 1973 کال کې پايونير 10(Pioneer 10) فضايي بيړۍ د مشتري تر څنګ تيره شوه او په لومړي ځل يې د نوموړې سيارې نږدې انځورونه‌واخيستل. د پايونير فضايي تحقيق وروسته وياجر۱ او ۲ (Voyager 1, 2) وليږل شول چې د لومړي ځل لپاره يې له نږدې څخه د مشتري د سپوږمۍ انځور واخيسته‌له دې وروسته بيا د مشتري تر څنګ زياتې تحقيقي الوتنې ترسره شوې. يوازينۍ فضايي بيړۍ چې د مشتري مدار ته داخله شوه د ګاليليو په نامه وه چې په 1995 کال کې بريالۍ شوه.

د مشتري په اړه په زړه پورې معلومات:

په رومي افسانو کې راځي چې د دوی په عقيده مشتري د خدايانو پاچا او د آسمان خدای وو او نوموړی معبود د يوناني معبود زيوس سره برابر دی.

په شمسي نظام کې تر ټولو چټکه چورليدونکې سياره ده. مشتري درې خو خورا تتې کړۍ لري.

مشتري يوه غښتلې مقناطيسي ساحه لري چې د ځمکې له مقناطيسي ساحې څخه۱۴ ځلې زياته ده.

که له ځمکې څخه وکتل شي مشترى د شپې له خوا په آسمان کې دريم روڼ ستوری دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زحل(Saturn)

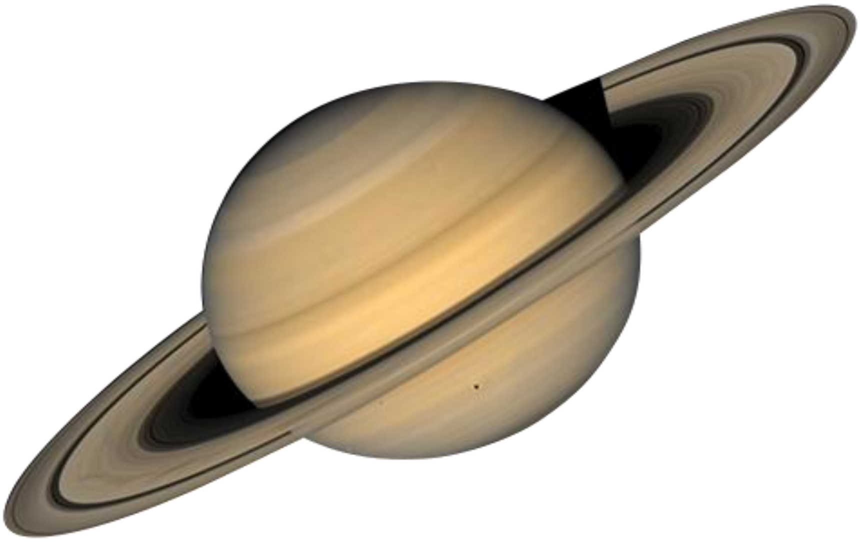

زحل له لمر څخه شپږمه سیاره ده. دا سیاره د ښکلي لویې چاپیره شوي کړۍ لپاره مشهوره ده.

زحل له مشتري وروسته د شمسي نظام تر ټولو لویه سیاره ده.دا سیاره له مشتري څخه په قطر کې لږ څه کمه خو په کتله کې زیاته کوچنۍ ده.زحل زیاتره له هایدروجن څخه جوړ شوی خو یو څه هیلیوم هم لري د زحل سطحه ګازي ده خو چې ژورځای بیا هایدروجن مایع کیږي او بیا په فلزېدلیږي. د زحل مرکز له یوې کلکې ډبرینې هستې څخه جوړ شوی دی په ټولیز ډول د شمسي نظام په سیارو کې زحل تر ټولو لږ کثافت لري. دا یوازینۍ سیاره ده چې کثافت یې له اوبو څخه کم دی، په دې معنی چې که په یو لوی سمندر کې واچول شي د اوبو پر سر پاتې کیدای شي.د زحل سطحه د لویو طوفانونو تر څنګ د شمسي نظام تر ټولو چټک بادونه لري چې 1800 کیلومیتره پر ساعت حرکت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اورانــوس(Uranus)

د سپوږمیو شمیر:21 (د زیاتیدو په حال کې دي)

کتله: د ځمکې د کتلې 14.5 چنده

قطر: 31,763 میله

کال: د ځمکې 83.8کاله

ورځ: 17.2ساعته

د حرارت درجه: د فارنهایټ-280 درجې

له لمر څخه فاصله: له لمر څخه7مه سیاره ده،1.8میلیارده میله لریوالی لري.

یورانوس څه ډول سیاره ده؟

یورانوس له لمر څخه اوومه سیاره ده؛ دا سیاره له لمر څخه د زحل دوه هومره فاصله لري یورانوس هم د زحل او مشتري په څیر یوه ګازي سیاره ده خو د خپلې ګاونډۍ سیارې، نیپتون، په څیر ځینې وخت له کنګل جوړه سیاره بلل کیږي دا ځکه چې د دې سیارې زیاتره برخه له کنګل موادوڅخه جوړه شوې ده. له دې کبله یورانوس د شمسي نظام د ټولو سیارو په پرتله سوړ اتموسفیر لري‌د یورانوس سطحه زیاتره له هایدروجن ګاز څخه جوړه شوې ده خو یو څه هیلیوم هم لري ګازي اتموسفیر د سیارې 25٪ برخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړوي. دا اتموسفير طوفاني دی خو د زحل او مشتري هومره طوفانونه نه لري. له دې کبله د يورانوس سطحه دومره طبيعي جوړښتونه نه لري او يو نواخت ده.

هيښنده چورليدنه:

د يورانوس يوه ځانګړنه دا ده چې په ځنګ چورلي. که تاسي لمر او د هغه چاپيره سيارې پر يوه جدول انځور کړئ و به وينئ چې ټولي سيارې د يوه چورلندي په څير ځرخيږي خو يورانوس د تشلي په څير رغړي. زياتره ساينسپوهان په دې متفق دي چې د يورانوس ځانګړې چورليدنه له دې سيارې سره د يوه بل سياره - ډولي جسم د ټکر له کبله رامنځته شوې ده، چې د دې سيارې د مسير د بدلون لپاره يې کافي ځواک درلود.

له ځمکې سره د يورانوس مقايسه:

يورانوس له ځمکې سره ډير توپير لري. دا يوه ګازي سياره ده او سطحه يې له ګاز څخه جوړه ده.په دې معنی چې پر سطحه يې دريدل نه کيږي. ځرنګه چې يورانوس له لمر څخه ډير لرې پروت دی، نو د ځمکې په پرتله ډير زيات سوړ دی له بله پلوه د لمر چاپيره د يورانوس د هيښنده چورليدني له کبله د دې سيارې موسومي فصلونه له نورو سره يو مخ توپير لري. لمر د 42 کلونو لپاره د يورانوس پر يوه مخ ځليږي خو د 42 نورو کلونو لپاره بيا دا مخ تياره وي.

د يورانوس په اړه مو څه ډول معلومات ترلاسه کړي دي؟

يورانوس د لومړي ځل لپاره د يوه برطانوي ستورپوه ويليم هرشل William Herschel له خوا وموندل شو. هرشل يورانوس د يوه ټليسکوب په مرسته کشف کړ. له هرشل وړاندې فکر کيده چې يورانوس به کوم ستوری وي. له هغې وروسته چې بيا يورانوس ته لومړنی فضايي تحقيق وليږل شو په 1986 کال کې د وویاجر 2 فضايی آله وه. وویاجر 2 پخپله د يورانوس، د هغې د سپوږميو او د کړيو تفصيلی انځورونه راوړل.

د يورانوس سيارې په اړه په زړه پورې معلومات:

يورانوس لومړنی سياره ده چې د روميانو د معبود پر ځای د يونانيانو د يوه معبود پسې نومول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یونانیانو په عقیده یورانوس د آسمان تر ټولو لوی خدای وو او له ځمکې مور سره یې واده کړی وو.دا سیاره روښانه آبي وزمه شین رنګ لري چې دا رنګ په اتموسفیر کې‌له موجود میتان څخه اخلي.

یورانوس په سترګو لیدل کیږي یورانوس هم د زحل په څیر کړی لري خو دا کړی نازکې‌وا تیره دي. دا لومړنۍ سیاره ده چې په معاصر وخت کې د ټلیسکوب په مرسته کشف شوې ده.

نپتون(Neptune)

د سپوږمیو شمیر:13 (د زیاتیدو په حال کې دي)

کتله: د ځمکې د کتلې17 چنده ده

قطر: 30,775 میله

کال:164 ځمکني کلونه

ورځ:16.1 ساعته

د حرارت درجه: د فارنهایت -235 درجې

لمر څخه فاصله: له لمر څخه 8 مه سیاره ده، 2.8 میلیارده میله فاصله لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیپتون څه ډول سیاره ده؟

نیپتون اتمه او له لمر څخه تر ټولو لرې سیاره ده. د نیپتون اتموسفیر دې سیارې ته آبي رنګ ورکوي له دې کبله رومیانو پخپله عقیده د سیندونو د معبود په نامه ونوماوه(ځکه چې د سیند رنګ هم آبي دی).

نیپتون یوه ګازي سیاره ده، په دې معنی چې سطحه یې له ګازو جوړه شوې ده او د ځمکې په څیر کلکه ډبرینه سطحه نه لري. نیپتون د خپلې جوړه سیارې یورانوس څخه لږ څه کوچنۍ ده له دې کبله د شمسي نظام څلورمه لویه سیاره جوړوي. خو نیپتون په کتله کې له یورانوس څخه لږ څه غټ دی، له دې کبله د کتلې پر بنسټ دریېمه لویه سیاره جوړوي.

د نیپتون اتموسفیر:

د نیپتون اتموسفیر زیاتره برخه له هایدروجن څخه جوړه شوې ده چې د هیلیوم یو کوچنی مقدار هم لري د نیپتون سطحه د لویو طوفانونو او ځواکمنو بادونو کور دی یو لوی طوفان هغه وخت د وویاجر 2 فضایي بیړۍ له خوا عکاسي شو چې په 1989 میلادي کال کې د دې سیارې تر څنګ تیریدله. ددې طوفان سیمه د لوی تور خال(Great Dark Spot) په نامه ونومول شوه. دا طوفان د ځمکې د جسامت هومره لوی وو.

د نیپتون سپوږمۍ:

نیپتون ۱۳ پیژندل شوې سپوږمۍ لري. د نیپتون تر ټولو لویه سپوږمۍ د ټریټونTriton په نامه یادیږي. نیپتون د زحل په څیر د کوچنیو کړیو یو سیستم هم لري خو دومره لوی نه دی چې ولیدل شي

له ځمکې سره د نیپتون مقایسه:

څرنګه چې نیپتون د ګاز یوه لویه سیاره ده، د ځمکې په څیر داسې سطحه نه لري چې قدم پر ووهل شي همدارا ز، نیپتون له لمر څخه ډیر لرې پروت دی له دې کبله د اړتیا وړ انرژي له لمر څخه نه بلکې له خپلې داخلي هستې څخه اخلي نیپتون د ځمکې په پرتله ډیر لوی دی که څه هم د نیپتون زیاتره برخه ګاز دی، خو کتله یې د ځمکې 17 چنده لویه ده. نیپتون له ځمکې ډیر زیات لوی دی.

د نیپتون په اړه معلومات څه ډول تر لاسه شوي دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیپتون د لومړي ځل لپاره د ریاضي د پوهانو له خوا کشف شو. کله چې ستورپوهانو وموندله چې د یورانوس سیاره د لمر چاپیره د چورلیدو پر مهال خپل وړاندیني مدار په ښه توګه نه تعقیبوي، په دې اند شول چې ارومرو کومه بله سیاره شتون لري چې له خپلې جاذبې سره دیورانوس سیاره کشوي. دوی یو څه نورې محاسبې هم وکړې او د نیپتون موقیعیت یې وموندپه 1846 کال کې یې وشو کولی چې نیپتون په ټلیسکوب کې ووینې او خپلې ریاضي محاسبې ثابتې کړي.

یوازینی فضایي پلټونکې آله چې په 1989 کال کې نیپتون ته ولیږل شوه وویاجر 2 وه. د وویاجر 2 له خواد اخیستل شویو نږدې تصویرونو په مرسته ساینسپوهانو وشو کولی چې د نیپتون په اړه لا زیات معلومات ترلاسه کړي.

د نیپتون په اړه په زړه پورې معلومات:

تر اوسه هم اختلاف دی چې نیپتون لومړی چا کشف کړ. دا د شمسي نظام تر ټولو سړه سیاره ده.

د نیپتون لویه سپوږمۍ چې ټریټون نومیږي، د دې سیارې د نورو سپوږمیو برخلاف د نیپتون چاپیره په شټ چورلي. دې ته معکوس مدار وایي.

د لوی جسامت سره سره د نیپتون د جاذبې قوه د ځمکې د جاذبې له قوې سره مساوي ده.

دا لومړنی سیاره ده چې د ریاضي اټکلونو له لارې موندل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلوتو(Pluto)

د سپوږمیو شمیر:3

کتله: د ځمکې د کتلې2%

قطر : 1450 میله

کال: د ځمکې 248کاله

ورځ: 6.4 ځمکنۍ ورځې

د حرارت درجه: د فارنهایټ-385 درجې

له لمر څخه فاصله:له لمر څخه 3 - 5میلیارده میله لریوالی لري.

پلوټو څه ډول سیاره ده؟ تر ۲۰۰۶م کاله پورې پلوتو د شمسي نظام نهمه سیاره بلل کیدله.په دې کال کې د ستورپوهنې نړیوالې اتحادیې(IAU) د سیارې یو رسمي تعریف وړاندې کړ. د دې تعریف له مخې پلوتو د سیارې شرایط پوره نشو کړای او له دې کبله د یوې کوچنۍ سیارې په توګه له‌سره ډلبندي شوه. پلوتو نسبتا کوچنۍ سیاره ګڼل کیږي ده چې جسامت یې د ځمکې له سپوږمۍ څخه هم وړوکی دی.فکر کیږي چې پلوتو د کتلې 50٪ د کنګل له یو منټال څخه جوړ شوی دی چې زیاتره د نایتروجن یخ دی او50٪ نور یې یوه ډبرینه هسته ده. پلوتو د لمر چاپیره یو ځانګړی مدار لري.د لمر چاپیره د نورو اتو سیارو د دایروي مدار

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخلافد پلوتو مدار بیضوي دی. لمر ته په تر ټولو نږدې نقطه کې پلوتو تقریبا 2.8 بیلیونه میله لرې موقیعیت لري. او په لرې نقطه کې یې له لمر څخه فاصله 5 بیلیونه میله ته رسیږي لمر ته په نږدې نقطه کې پلوتو یو نازکه اتموسفیر لري. خو کله چې پلوتو له لمر څخه لرې وي دومره سړیږي چې اتموسفیریې لاندې ځمکې ته لویږي. پلوتو درې سپوږمۍ لري: چې چیرون Chiron ، نیکس Nix او هایدرا Hydra نومیږي. تر ټولو لویه یې چیرون ده. دوه نورې سپوږمۍ ګانې یې په دې وروستیو کې موندل شوي دي. پلوتو او سپوږمۍ یې د کوییپر کمربند Kuiper belt یوه برخه ده.

پلوتو څه ډول له ځمکې سره مقایسه کولی شو؟

پلوتو د ځمکې په څیر یوه کلکه ډبرینه سطحه لري. دا سیاره له ځمکې څخه ډیره کوچنۍ ده. پلوتو له ځمکې څخه ډیره کوچنۍ ده. پلوتو له لمر څخه دومره لرې ده چې له لمر څخه ډیره لږه انرژي اخلي او بې کچې سوړ دی.

د پلوتو په اړه مو څه ډول معلومات ترلاسه کړي دي؟ تر نږدې 100 کلونو پورې ساینسپوهان په دې ګومان وو چې د نیپتون هاخوا یوه نهمه سیاره هم شتون لري دا ګومان د نیپتون او یورانوس په مدار کې د بدلونونو پر اساس شوی وو چې پر دې دواړو سیارو د یوې لویې کتلې د فشار له کبله رامنځته شوي وو. دوی دا مرموزه نهمه سیاره د X په نامه ونوموله. په 1930 میلادي کال کې یوه ځوان ستورپوه، کلاید تامبا Clyde Tombaugh د یو کال پلټنې وروسته د X سیاره وموندله. له دې وروسته بیا د پلوتو په اړه ډیر نور معلومات ترلاسه شول خو دا ټول یوازې د تلیسکوب په مرسته وو.

په زړه پورې معلومات: د پلوتو هیښنده مدار د لمر چاپیره د نیپتون مدار غوځوي په پایله کې یې د 248 کاله اوږد مدار پر مهال پلوتو د 20 کلونو لپاره له نیپتون څخه لمر ته نږدې وي. پلوتو د یوې ۱۱ کلنې نجلۍ له خوا ونومول شو چې ونیشیا بورني Venetia Burney نومیده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلوماتي برخه

په لمريز غونډال کې تر ټولو لوړ اورغورځوونکی غر په مریخ سیاره کې د الیمپوس غر دی

که نوموړي غره د ځمکې پر مخ شتون درلودای؛داریزونا ایالت مساحت یې ټول نیوه.

●●●

که ۶۶ میلیونه کاله شاته راوګرځو دیوې وېروونکې صحنې ننداره به وکړو

د چېکشلوب په نوم د یوه هسکانۍ له ځمکې سره ټکر ۱۴کیلومتره اوږدوالي لري، د مکزیک هېواد

یوکاتان ټاپو کې !

دغه دې چېکشلوب هسکانۍ ځواک له ۷ میلیارده اټومي بمونو سره برابروالی لري یواځې په څو دقیقو

کې یې کابو ۴۸زره متره مکعبه خاوره د ځمکې په خاوریال بې ځایه کړې .

د دې هسکانۍ ټکر ځمکې د تودخې درجه ۵ برابره ټیټه کړه.

او تر ۱۰۰زره کلونو پورې یې دوام وکړ. دلیل یې دا و چې د ځمکې بادیال (atmosphere) دوړو ،

ګردونو او لوګیو پوښلی و ځکه دې لمر وړانګې ځمکې ته نه رسېدې ، او په ټوله ځمکه کې یو په کلونو

کلونو ژمی و. دایکوسیستمي ته یې هم بدلون ورکړ یانې داچې۷۵سلنه ژوري حیوانات د ډایناسورانو په

ګډون له منځه ولاړل.

●●●

چین په دې وروستیو کې مصنوعي لمر جوړوي:

د ۲۰۱۹ز- کال نومبر په میاشت کې چینایي څېړونکو یو پرمختللی راکتور په ازموینه‌سره مخ پر

وړاندې ولاړل د توکامک (EAST) په کارونه یانې د وړېځې رسونې په لړ کې وپیژندل شو، یو

مصنوعي لمر اټومي هموېلونګ یا هجوشی‌رول ولري اټومي هموېلونګ چې په واقعي ډول سېک یا

انرژۍ تولید کړي دلمر بڼه غوره کړه، همدا راز چې برېښنایي تودوخه یې ۱۰۰ میلیون سانتیګراډ ته

لوړه شوه او اټوم یې په هموېلونګ بدل کړ.

چینایي لوړپوړو څرګنده کړې چې دوی د مصنوعي لمر په جوړونه کې تر دې مهاله برلاسي دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دچين ملي اټومي شرکت (CNNC) مقام په یوه کلنۍ ناسته کې زياتوي توکامک (M2-LH) د جوړښت لړۍ به ډېر ژر پای ته ورسوي.

دوان رسنيو ته وويل: د مصنوعي لمر پلاسما په عمده ډول الکترونونو او يونونو څخه جوړه شوې دی،د هغه څه پر بنسټ چې(Global Times) مطرح کړی،په چين کې د توکامک ماشين وکولای شول چې تودوخه ۱۰۰ ميليونه سانتيګراد درجې د پلاسما په هسته او د يون په تودوالي کې۵۰ سېلسيوس درجې ته لوړه کړي لاره پيدا کړه، دا يون ده چې انرژۍ او سپک توليدوي.

دوان زياتوي توکامک M2-LH چې کولی شي تودوخه ۱۰۰ ميليونه او ۵۰ سېلسيوس درجې ته رسوي د لمر د يون;له دوخې کابو ۷ ځلې تود دی.

نور ډېر څه په لاندې سرچنې په برېښنتړ کې ولولئ!

●●●

که سپوږمۍ د ځمکې لور ته د ځمکې دې راکښوان ځواک کښ کړي له ځمکې سره ټکر نه کوي بلکې د زحل سیارې غوندې کړۍ (حلقه) د ځمکې پر شاوخوا پنځوي .

هغه مهال شوني ده ددې کړۍ سیوری د لمر ترنځې(کسوف)ښکارنده (پديده) ورڅخه تر بل هر وخت زياته رامنځته شي ، يا داچې هر ماښام پرې د ځمکې سيوری يانې د سپوږمۍ ترنځه راشي.د لمر او سپوږمۍ ترنځه همدا ډول یوه معمولي ستوروينزه پېښه ده .

●●●

د امريکايي فزيکپوه مېچيو کاکو د غږاوی (Diologe): د يوې هېښوونکې وينا ژباړه:

د ځيرکو او پرمختللو دوديالانو(متمدينو) شتوالی زموږ په اسمانلاره ستورتليځ Milk way (galaxy)کې شوني ده شتون ولري، د هغوی شتوالی چې ډېر ځيرک دي کېدلی شي تر موږ ميليونونه کاله وړاندې او پرمختللي وي، ښايي هغوی ته نورې په خپلو مېشتوږ استوګنيزو سيارو کې د سپک او انرژۍ زېرمې ور تشې شوې وي ښايي نور د ژوندوړ سيارو د لټون په موخه د پرختللې ټيکنالوژۍ او يا د ستوروينو /هسکوينو(تلسکوپ) د کاروني په لړ کې زموږ سياره وموميې، ځکه چې د ژوندوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

استوګنیزه سیاره له واټنونو لیرې ځایه ځرګنده وي، هغه داچې اوبه رنګه بریږي ځنګلونه لري که چیرته هغوی د سل رڼاییز کال(Light year) په واټن سره لیرې وي د ځمکې سل رڼکاله پخوانی انځور به هم همداسي ووینې، ددې سیږنې په لړ کې هغوی هڅیږي او د خپلې پرمختللې ټکنالوژۍ پر مټ کولی شي ځمکې ته راشي .

زموږ به لویه هیله داوي چې هغوی سوله غوښتونکي ویزموږ لپاره به ډېر غوره وي چې سوله ییزې میلمستیا ته یې هرکلی وکړو که چیرته هغوی جنګیالي وي زموږ لپاره به ډېرې بدې اغېزې ولري.

●●●

لومړنی کس چې د سپوږمۍ پر مخ یې پښه کېښوده« gnortsmrA lieN »و، که وغواړو چې د نوموړي نوم په اوښتي ډول یا برعکس کړو یانې«mrA lien» که له کیڼ لورې ولولو نو«neila rm » نوم ورڅخه جوړیږي چې مانا یې ښاغلی تشیاژواکی(اقای بیګانه یا ښاغلی فضایي مخلوق) راځي.

●●●

ټول ستوري چې تاسې د شپې لخوا وینئ،هغه یواځې په دې وړه زېږه دایره کې شتون لري.

هر ګوره چې دا په پینی کې یو بخړی هم نه دہ. له دې دایرې هاخوا په لږو سترګو یواځې اندرومیدا ستورټلیځ لیدلی شئ نور هېڅ څیز د لیدو شونتیا نشته چې ویې وینئ

●●●

که یو ناڅاپه د راکښون ځواک(جاذبې قوه) له منځه ولاړ شي په هسک اسمان کې به ټول ستوري چاودنه وکړي ،ځمکه به هم په بشپړ توګه پر هر لورې وښیندل شي ،موږ به هم له ځمکې څخه پر ساعت زرهاوو کیلو متره چټکوالي سره ناڅرګند لور ته وخوځیږو ان څه چې د ځمکې پرمخ کاڼي غرونه هر ډول توکي پر یو بل لور ارتاو شي.

●●●

د پینی (Universe)غځېدون(انبساط) دومره پراختیا لري چې د انسان ذهن نشي کولای د هغې دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پراختیا په اړه حقیقي درک وکړي .

شوني ده انسان ته یې د پراخوالي اندازه د یوه پلن‌غوړي ،کلیسا یا ونې په بڼه بسنه وکړي ،هېښنه ده خو کله چې ذهن د نوموړي دابعاد او پراختیا په پاره واندي؛ د خپل شعور او څېړنې ځواک له لاسه ورکوي د پینۍ واړه پراختیا او غځېدون په اره بڼه نه دی څرګند شوی ؛چې څومره پراخه ده ، خو ډېرې څېړندلې(Research Group) په دې اړوند هڅې کوي تر څو ددې لپاره یو ځواب ومومي.

که تاسي د شپې لخوا هسک ته وګورئ ۱۳.۸ میلیارده رڼاییز کال په واټن سره لېرې د تشیا(کهان-پینۍ) دې شالید(زمینه) ځلا لیدلی شئ ،ځکه دا تر ټولو لېرې ځلا او رڼا شمېرل کېږي چې موږ یې وینو،هېښنه ده چې رڼا د پینۍ(Universe) دې پای ته رسېدو رڼا نه ده .

دا سکالو(موضوع) په پام کې ونیسئ چې دې ټوپنۍ(cosmos) میلیاردونه کاله کېږي دې رڼا په څېر چټک غځېدون (منسبط) کوي.

ترکومه چې تاسې ټاکلې رڼا او برېښنده ځلا وینئ هغه دې ټوپنۍ پوله نه ده ، له دې وړاندې نوره هم پراخه ده، خو موږ ته یې رڼا لا تراوسه نه ده رسېدلې .

یانې داچې ټوپنۍ دومره پراختیا لري چې موږ پکې یو ووړ بڅرى هم نه یوو ، د ټوپنۍ د پراختیا او غځېدون په اندول د تشیال پېر (Space time) پربنسټ موږ تراوسه د ځمکې پرمخ یوه ثانیه ژوند هم نه دی کړی. ددې الواک(تیوری) پربنسټ د ډانګلیو(ډایناسورانو) له پېر (دوران)څخه تر اوس د ځمکې منګ(عمر) ۵ دقیقې شوی ده.

فزیکپوه پیټ ادواردز

●●●

لمریز توپانونه ځمکې ته خطر پېښوي:

څېړونکو ۷۰ کاله وړاندې ددې لمریزو توپانونو لپاره د څېړنې په موخه ازموینتي وسایل وکارول‌د هاغو څېړنو له کبله یې وکولی شول دا جوته کړي چې دلمریزو توپانونو خطرونه د برېښنایي توکو سره د بېلابېلو اړیکو په لړ کې خطر پېښوي ، برېښنایي شبکو ،سپوږمکیو ، هوایي ترافیکو ، راډیویي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سګنالونو،ټلویزیوني، او مخابراتي شبکو لپاره د خطر ګواښ دی.

د لمریزو توپانونو شدیدې نومونې چې په وړاندې پېر کې رامنځه شوي د برېښنا د پرېکېدو لامل شویپه۱۹۸۹کې کاناډادکبک او په ۲۰۰۳ کال د سویډ په مالمو کې برېښنا دپرېکېدو لامل شوی دی.

اوسمهال څېړونکي په دې اړه بنيي چې لمريز توپانونه شوني ده تر دې هم ځواکمن شيترکومه چې یې مېنجنه او اندازه ګيري شوي، د ملګرو ملتونو په مشرۍ د هلنډ د لید پوهنتون څېړني بنيي، کوم کنګلونه چې په ناباوره توګه سره ببل شويد څېړونکو په وينا هغه کنګلونه چې ډېر پنډ ول هم په لرغونپېر کې د لمريزو توپانونو په لړ کې اوبه شوي د له ګرلنډ څخه بهانده راغلي کنګلونه چې ببل شويهم ۱۰۰زره کاله وړاندې پنځېدلي دي، په دې اړوند ویل شوي چې دېته په ورته ډول لمريز توپانونه په۶۶۰ زېږدیز کال کې هم رامنځته شوي.

د لند پوهنتون د ځمکپوهنې استادرېموندماچلر وايي:که ياد لمريز توپانونه په اوسنی پېر کې رامنځته شي کولی شي ددې نوې ټولنې لپاره بدې اغېزې ولري ، دده په وينا نوې څېړنې موږ ته دا بنيي چې څوځلې پېښو دا څرګنده کړه چې لمريز لوی توپانونه پېښ شوي او هم پېښېدونکي دي د رېموندماچلر په وينا زموږ څېړنو کې د پخوانيو ونو کلني رشد او د کنګلونو په هسته کې لمريزو لويو توپانونو نښې څرګندې دي چې په ۷۷۵ او ۹۹۰ زېږدیز کلونو کې پېښي شوې دي.

لمريز لوی توپانونه بنايي کم پېښ شي خو د نويو څېړنو پر بنسټ دا پېښي د لمر له مکررو شديدو فعاليتونو څخه نښان ورکوي ،ددې پېښي د مخنيوي په پار بايد د خونديتوب لارې ولټول شي، د رېموندماچلر په خبره تر اوسه چې درې لمريز لوی توپاونه کشف شوي د ځمکي پر مخ يي بدې اغېزې بنيندلي دي موږ بايد دغه پېښه يوه وړه ستونزه ونه ګڼو ددې پېښي لپاره بايد بشر چمتوالی ونيسي تر څو په برېښنايي توکو پورې اړند ډېر اطلاعات له لاسه ورنه کړي په اړه يي نورې د حل لارې ومومي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ستور پوهنې اړوند ځينې لغات

شماره	لغات	معنا
۱	AU, Astronomical Unit	ستوروينيز يوون واحد نجوم
۲	Phenomena	ښکارنده، پېښه، پديده
۳	Lithosphere	ډبرپاڼ، لېتوسفيير
۴	Milk way	آسمان لار، شيدو لار
۵	Bow Star	دستورو ټال، ستورټال
۶	Milk way Bow	اسمانلارې ټال
۷	Galaxy Bow	ستورتليځ ټال،کهکشان ټال
۸	Space	فضا
۹	Galaxy	ستورتليځ،کهکشان
۱۰	Nebula	لوګيځه ،سحابي
۱۱	Meteoroid	هسکانی، اسماني ډبره
۱۲	Habitable	سکونت،داوسېدو وړ
۱۳	Black hole	تور غار، سياچاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴	Vacuum	خلا
۱۵	Like earth	ځمکېوله، د ځمکي مشابه
۱۶	Similar to Star	ستوروزمه، متشابه ستاره
۱۷	Similar to moon	سپوږمی وزمه ،شبيه ماه
۱۸	Similar to earth	ځمکوزمه، ځمکېوله شبيه زمين
۱۹	Pleiades cluster	ستوروين وږی، پرېوني
۲۰	Sidereal, Astronomical	ستوروينيز،نجومي
۲۱	Sidreal day	ستوروينيز ورځ، نجومي ورځ
۲۲	Sidereal month	ستوروينيزه مياشت، ماه نجومي
۲۳	Sidereal time	ستوروينيز پېر، نجومي زمان/دوره
۲۴	Sidereal year	ستوروينيز کال، نجومي کال
۲۵	Astronomical unit	ستوروين يوون، دنجوم واحد
۲۶	Galaxy satellite	سپوږميز ستورتليځ، کهکشان اقماري
۲۷	Meta galaxy	پنځباندی ستورتليځ، کهکشان ماورای
۲۸	Pgravitational force	راکښنيز ځواک، جاذبي قوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۹	Icy object	کنګتوکي ،اجرام يخي، کنګپژی یخمکی
۳۰	Constellation	ستوروینتوکی، ستوروینپژی،صورت فلكي
۳۱	Super nova	ستورینه لوګیځه/درنه وربځ، ابرنواختر
۳۲	Super cluster	شهتلیخ / ستوروین وړی ، لوی کهکشان

پــای

(c) ketabton.com: The Digital Library

مأخذونه

(1) www.facebook.com/ستور پوهنه

(2) www.nasa.gov

(3) www.google.com/درخت دانش

(4) د لسم ټولګي جغرافیه

(5) moc.yliadecneics

(6)

nus-laicifitra-na-ngised-srehcraeser-esenihc/moc.trelaecneics.www//:sptth

noisuf-raelcun-scimim-taht-

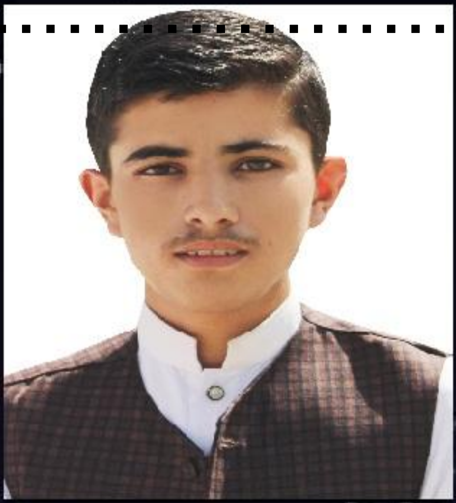

ژوند لیک

نعمت الله بریال د خوست ولایت په مرکز کې زېږېدلی دی، په اصل کې د خوست ولایت په موسی خیلو ولسوالۍ پورې مربوط دی. خپلې لومړنۍ زده کړه یې د غرغښت عالي او مرکزي لیسه کې پیل کړې. اوس مهال د غرغښت عالي او مرکزي لیسې په یوولسم ټولګي کې زده کړې کوي. نوموړی د ښه استعداد په لرلو سره د ښوونځي تر څنګ په نورو برخو کې هم ډېرې لاسته راوړنې لري.

په انګلیسي ژبه هم برلاسی دی، او په دې برخه کې دوه تصدیق نامې د خوست نوموتو تعلیمي مرکزونو څخه لري. او ددې تر څنګ په کمپیوټر هم تر یوه حده برلاسی دی او په دې برخه کې هم سندونه لري. د لمریز نظام پوهه دده لومړنی اثر دی، چې په بریښنایي دول خپور شو. او په دې برخه کې د نورو کتابونو د خپورولو اراده هم لري.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library